

Piotr Gucwa

Muzeum Bitwy Warszawskiej 1920 roku w Radzyminie
Oddział Muzeum Niepodległości w Warszawie

Obchody 104. rocznicy Bitwy Warszawskiej w Muzeum Bitwy Warszawskiej 1920 roku w Radzyminie

Na tegoroczne obchody 104. rocznicy Cudu nad Wisłą najmłodszy oddział Muzeum Niepodległości przygotował szereg wydarzeń realizowanych samodzielnie bądź we współpracy z innymi jednostkami. Zaplanowany na miesiące wakacyjne program Muzeum obejmował wystawy czasowe, prezentacje obrazów, prelekcje oraz różnego rodzaju wydarzenia o charakterze edukacyjnym i popularyzatorskim. Większość z nich odbyła się na przełomie lipca i sierpnia, znajdując swoją kulminację w obchodach 15 sierpnia. Ważną częścią działalności Muzeum Bitwy Warszawskiej 1920 roku we wspomnianym wyżej okresie był udział w uroczystościach upamiętniających wydarzenia sprzed 104 lat, stanowiących hołd dla bohaterów Bitwy Warszawskiej, przede wszystkim czterodniowych walk o Radzymin.

Muzeum Bitwy Warszawskiej 1920 roku w Radzyminie zaprezentowało w lipcu i sierpniu bogaty program wystaw czasowych. Zainaugurowały go dwa projekty – pierwszy z nich to wystawa „Od Raclawic (1794) do Radzymina (1920)”, zorganizowana we współpracy z Polską Fundacją Kościuszkowską, ukazująca bogaty zbiór malarstwa historycznego autorstwa trzech artystów – Hakoba Mikyayelyana, Grażyny Kostawskiej oraz Piotra Szałkowskiego. Prezentowane dzieła odnoszą się do tematyki kościuszkowskiej, patriotycznej oraz Bitwy Warszawskiej. Wernisaż wystawy odbył się 17 lipca. Pod koniec miesiąca (29 lipca) miało miejsce otwarcie kolejnego projektu wystawienniczego, w tym przypadku stworzonego we współpracy

z Gminą Długosiodło. W Gminnym Centrum Informacji, Kultury, Sportu i Rekreacji w Długosiodle Muzeum zaprezentowało wystawę plakatów pokonkursowych upamiętniających Bitwę Warszawską. Zaplanowana na sierpień wystawa była prezentacją reprodukcji najlepiej ocenionych oraz wyróżnionych prac, biorących udział w zorganizowanym w 2023 roku konkursie. Prace nawiązują do polskich plakatów z okresu wojny polsko-bolszewickiej lub współczesnych stylów i konwencji charakterystycznych dla sztuki plakatu.

We współpracy z parafią Matki Bożej Fatimskiej i bł. Bronisława Markiewicza w Słupnie Muzeum Bitwy Warszawskiej zaprezentowało obraz Hakoba Mikayeliana *Matka Boska Łaskawa* (kopia obrazu znajdującego się w kościele Matki Bożej Łaskawej na Starym Mieście w Warszawie). W miejscowym kościele parafialnym prelekcję na temat historii przedstawienia Matki Bożej Łaskawej wygłosiła Małgorzata Karolina Piekarska, historyczka sztuki, kierowniczka Działu Zbiorów Muzeum Niepodległości (4 sierpnia).

Pierwszy tydzień sierpnia zakończył się ciekawym wydarzeniem o charakterze popularyzatorskim i edukacyjnym. Pracownicy Muzeum Bitwy Warszawskiej przygotowali i poprowadzili spacer edukacyjny *Radzymin 1920*. Trasa przemarszu wiodła z zabytkowego budynku Muzeum Bitwy Warszawskiej (Świetlica Pielgrzyma), poprzez Cmentarz Poległych, a następnie Drogą Golgoty Narodu Polskiego na Rynek, gdzie wydarzenie zakończyło się pod tablicą upamiętniającą pobyt na froncie pod Radzyminem premiera Rządu Obrony Narodowej Wincentego Witosa. Spacer miał na celu upowszechnienie wiedzy na temat bitwy pod Radzyminem oraz przybliżenie sylwetek jej uczestników, a także zabytków oraz miejsc pamięci w Radzyminie. Był również okazją do prowadzonych w swobodniejszej formule rozmów na tematy historyczne, a także do promocji i informowania o działalności Muzeum. Charakter rozrywkowy i promocyjny miała wieczorna plenerowa projekcja filmu *Bitwa Warszawska* (2011, reż. J. Hoffmann) zorganizowana w Parku Księżnej Eleonory Czartoryskiej w Radzyminie (14 sierpnia).

Połowa sierpnia jest dla Muzeum Bitwy Warszawskiej 1920 roku okresem szczególnym – czasem świętowania wielkiego zwycięstwa w wojnie z Rosją Sowiecką. Placówka, spełniając swoją misję, tworzy i inicjuje wydarzenia mające na celu upowszechnianie wiedzy o Bitwie Warszawskiej oraz realizuje szeroko rozumianą

edukację patriotyczną. Ważnym aspektem tej działalności jest bliska współpraca ze społecznością lokalną oraz upamiętnianie bohaterów walk, które toczyły się w Radzyminie i okolicznych miejscowościach. Jedną z takich postaci był kapitan Ryszard Downar Zapolski, dowódca I batalionu 85. Wileńskiego Pułku Piechoty, poległy pod Słupnem, kiedy w krytycznym dla przebiegu bitwy momencie organizował obronę, a dowodzony przez niego oddział osłaniał odwrót wojsk polskich. 14 sierpnia, w 104. rocznicę tego wydarzenia, Muzeum zorganizowało uroczyste złożenie kwiatów pod pomnikiem bohatera w Słupnie. W uroczystości wzięli udział przedstawiciele samorządu, Kościoła, szkół, lokalnych instytucji kultury i organizacji społecznych. Poza opisywanym wydarzeniem, zorganizowanym przez Muzeum, jego przedstawiciele brali udział w uroczystościach obchodzonych na terenie powiatu wołomińskiego – koncercie *Jeszcze nie zginęła...* (parafia Matki Bożej Częstochowskiej w Wołominie, 11 sierpnia), spotkaniu przy tablicach upamiętniających Pomoc Narodów w 1920 roku w Ossowie (14 sierpnia), uroczystej Mszy Świętej na Cmentarzu Żołnierzy Poległych w 1920 roku w Radzyminie (15 sierpnia).

15 sierpnia był z oczywistych względów najważniejszą datą w kalendarzu obchodów rocznicowych (Święto Wojska Polskiego, katolickie święto Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny, przełomowy dzień Bitwy Warszawskiej, a także dzień, w którym polscy żołnierze odzyskali Radzymin). W związku z powyższym Muzeum Bitwy Warszawskiej 1920 roku zaproponowało gościom odwiedzającym placówkę bogatą ofertę wydarzeń – w tym dniu Muzeum było otwarte do godzin wieczornych. Przygotowano trzy nowe wystawy czasowe, kącik wymiany książek oraz punkt sprzedaży wydawnictw muzealnych, a także projekcje archiwalnych filmów niemych z lat 20. XX wieku oraz rozgrywki gier planszowych. Powyższe wydarzenia miały charakter w dużym stopniu edukacyjny, ale istotny był również wymiar promocyjny – w tym dniu Muzeum mogło dotrzeć ze swoją ofertą do osób, które odwiedziły je po raz pierwszy, nie mając wiedzy na temat jego funkcjonowania, misji i specyfiki. Żywe zainteresowanie wystawami i wydarzeniami Muzeum pozwala wyciągnąć wniosek, że przygotowane na ten dzień wydarzenia przyczyniły się do budowy pozytywnego wizerunku Muzeum w społeczności lokalnej, a także zwiększenia jego rozpoznawalności.

Przed otwarciem wystawy stałej, Muzeum Bitwy Warszawskiej opiera swoją działalność wystawienniczą na projektach czasowych, w tym realizowanych we współpracy z innymi instytucjami i osobami. 15 sierpnia miała miejsce inauguracja wystawy „BITWA WARSZAWSKA – 1920 ROK w zbiorach archiwalnych i pocztówkach Mariana Sołobodowskiego”. Przygotowany przez Kolekcjonera wybór ikonografii i dokumentów składa się na kompletną historię Bitwy Warszawskiej, a zaprezentowane wśród nich oryginalne pocztówki z okresu II Rzeczypospolitej są znakomitym przykładem patriotycznej ikonografii tego okresu. Są również ciekawe pod względem estetycznym i zwracają uwagę współczesnego widza – z tego powodu reprodukcja jednej z pocztówek została wykorzystana do celów promocyjnych i była rozdawana zwiedzającym. Patronem honorowym wystawy został Jego Ekscelencja ksiądz biskup Romuald Kamiński. „Ramię krzep – Ojczyźnie służ” to tytuł drugiej z proponowanych wystaw czasowych, która została przygotowana przez Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej i w efektowny scenograficznie sposób opowiada historię Sokolstwa Polskiego w Ameryce. Wśród zaprezentowanych oryginalnych obiektów znalazły się takie, które opowiadają również historię 1920 roku, m.in. odznaki i fotografie, należące do polskich sokołów z Ameryki, ochotników w wojnie polsko-bolszewickiej. 15 sierpnia był dniem otwarcia wystawy, któremu towarzyszyło oprowadzanie kuratorskie Grzegorza Trziny, Naczelnika Wydziału Zarządzania Zasobem Archiwalnym Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej. Trzecia z otwartych tego dnia wystaw czasowych to „Bohaterowie Bitwy Warszawskiej”. Ma ona charakter plenerowy, przygotowana została przez zespół Muzeum Bitwy Warszawskiej, a jej podstawę stanowią reprodukcje grafik – portretów autorstwa Tadeusza Kurka oraz krótkie biogramy omawiające rolę ukazanej osoby w wojnie polsko-bolszewickiej i Bitwie Warszawskiej. Na 15 planszach zostały zaprezentowane sylwetki wybitnych dowódców i oficerów Wojska Polskiego, różnych szczebli i rang, począwszy od Wodza Naczelnego, Marszałka Józefa Piłsudskiego, po kapitana Stefana Pogonowskiego, bohatera Radzymina.

Obok projektów wystawienniczych Muzeum Bitwy Warszawskiej zaproponowało 15 sierpnia szereg innych atrakcji. Goście odwiedzający Muzeum mogli skorzystać z kącika wymiany książek *Zabierz mnie proszę*, a także zakupić wydawnictwa z aktualnej oferty

Księgarni Muzeum Niepodległości. Wielką popularnością cieszyły się projekcje archiwalnych filmów niemych *Dla Ciebie Polsko* (1920) i *Cud nad Wisłą* (1921). Towarzyszył im akompaniament muzyka pianisty, improwizacja, która wprowadzała widzów w klimat niemego kina z pierwszych dekad XX wieku.

Uzupełnieniem oferty Muzeum, przygotowanej na 15 sierpnia, był turniej gier planszowych, cieszący się szczególnie dużą popularnością w grupie najmłodszych gości. W kąciku gier znalazły się trzy tytuły pochodzące od trzech różnych producentów – *Goń bolszewika* (ZAGRAJWHISTORIE.PL), *Bitwa Warszawska* (Zielona Sowa) i *Bitwa Warszawska* (IPN). Różniły się poziomem trudności i sposobem prezentacji treści historycznych, dlatego rozgrywki stanowiły doskonałą okazję do przetestowania ich przydatności do celów edukacyjnych.

Obchody rocznicy zwycięstwa 1920 roku były dla Muzeum Bitwy Warszawskiej szansą do stworzenia oferty realizującej z jednej strony misję Muzeum (działalność edukacyjna i wystawiennicza), a z drugiej służącej celom promocyjnym (budowanie pozytywnego wizerunku Muzeum, informowanie, zachęcanie lokalnej społeczności do odwiedzania placówki). Tegoroczne wydarzenia spełniły obydwie wymienione wyżej zadania.

Piotr Gucwa

Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego

Gmitruk Janusz, *Saga o Wincentym Witosie*, Warszawa 2024.

Skowron Stanisław, *Z mojej przeszłości : zapiski uczestnika wojny obronnej*, Warszawa 2024.

Turkowski Romuald (oprac.) Gmitruk Janusz, Ważniewski Władysław (wprowadzenie), *Źródła i materiały Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej dotyczące „socjalistycznej przebudowy wsi” w okresie stalinizmu (1948–1956)*, t. 1, red. nauk. zespół pod kier. Mateusza Ratyńskiego, Warszawa : Kielce 2024.

Gmitruk Janusz, Turkowski Romuald (wstęp i wybór), *Źródła i materiały do dziejów społeczno-politycznych i gospodarczych państw komunistycznych z Europy Wschodniej zależnych od Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich (1947–1960/68)*, t. 2: *Ludowa Republika Bułgarii, Czechosłowacka Republika Socjalistyczna, Niemiecka Republika Demokratyczna, Socjalistyczna Republika Rumunii, Węgierska Republika Ludowa*, red. nauk. Mateusz Ratyński, Warszawa : Kielce 2024.

Gmitruk Janusz, Turkowski Romuald (wstęp i wybór), *Źródła i materiały do dziejów społeczno-politycznych i gospodarczych państw komunistycznych, które uwolniły się od dominacji Związku Radzieckiego (1945–1960)*, t. 3: *Albańska Republika Ludowa, Federacyjna Ludowa Republika Jugosławii, Chińska Republika Ludowa*, red. nauk. Mateusz Ratyński, Warszawa : Kielce 2024.

Muzeum im. Jacka Malczewskiego w Radomiu

Radnicka-Dominiak Katarzyna, *Barwy przeszłości i teraźniejszości : kolonialne malowidła ścienne z Chajul w Gwatemali*, Radom 2024.

Duszyk Adam (red.), *Majdanek : prawda i pamięć : fotografie Wojciecha Stana*, Radom 2024.